

آموزش و یادگیری زبان فارسی به قزاق‌ها بر اساس شباهت‌ها و تفاوت‌های زبانی

دکتر غلامحسین غلامحسین زاده
فریضه اخمتوا (دانشجو دکتری)

چکیده

توسعه روابط فرهنگی قزاقستان و ایران که از سال (سال استقلال قزاقستان) شروع شده، باعث شده است که نیاز به آموزش زبان فارسی بیشتر احساس شود، چون آموزش زبان و فرهنگ علاوه بر آنکه سبب توسعه روابط دوستانه می‌شود، باعث می‌شود برای کسانی که زبان فارسی می‌آموزند، بازار کار علم ایجاد شود و فارسی آموزان بتوانند در توسعه این روابط به خصوص در توسعه روابط تجاری نقش بسیار مهمی را ایفا کنند.

در این مقاله خصوصیات دستوری و ساختار دستگاه آوایی، خط، کلمات زبان فارسی و قزاقی و ویژگی‌های اصلی آنها مقایسه می‌شود و ویژگی‌های کلی هر دو زبان بررسی می‌شود. همچنین بر روی تفاوت‌های دستوری که هر زبان را از زبان دیگر متمایز می‌کند تأکید می‌شود. همچنین به معرفی و اهمیت بهره‌گیری از آموزش و یادگیری زبان فارسی به قزاق‌ها بر اساس شباهت‌ها و تفاوت‌های دو زبان برای آموزش و یادگیری زبان فارسی، پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: دستور زبان فارسی، دستور زبان قزاقی، آموزش و یادگیری زبان فارسی.

امروزه حرکت به سوی جهانی شدن فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، باعث هم‌گرایی در روابط فرهنگی ملت‌ها می‌شود. به گونه‌ای که اکنون اصطلاح همگرایی بین‌فرهنگی در زبان‌شناسی و سایر علوم مشهور است، مثلاً در جهان کنونی، دانستن زبان خارجی و تسلط به میراث افکار علمی و ادبی میهنی و خارجی هر دو در کنار هم لازم است.

از زمان‌های دور به دلیل اثرپذیری دینی مردم منطقه‌ی قزاقستان از آئین زرتشت و فرهنگ و تمدن ایرانی زمینه‌ای ورود لغات ایرانی در زبان قزاقی فراهم آمده است. این گرایش دینی و معنوی قزاق‌ها نسبت به ایران موجب شده که در دوران بعد نیز زبان قزاقی با تغییرشکل واژگان فارسی یا تغییرنحو و تغییرشکل کاربرد اصطلاحات و کنایه‌ها، ضرب‌المثل‌ها و کلمات قصار زبان، تحت تأثیر زبان فارسی باقی بماند.

در سال ۱۹۸۹ میلادی، گروه زبان و ادبیات فارسی (هم‌زمان با گروه زبان و ادبیات چینی) در دانشگاه ملی قزاقی (فارابی) تأسیس شد. با وجود این، آموزش زبان چینی نسبت به زبان فارسی بسیار گسترده‌تر رشد یافت، و دانشجویان بیشتری جذب این رشته شدند؛ به گونه‌ای که روی آوردن قزاق‌ها به یادگیری زبان چینی بیشتر از زبان فارسی بوده است. این موضوع با وجود مشترکات فرهنگی دو کشور قابل تأمل است. زیرا مردم قزاقستان به شاهکارهای آثار کلاسیک فارسی مانند «شاهنامه»، «مثنوی»، «گلستان» و «بوستان»، «دیوان حافظ»، «رباعیات خیام» بسیار علاقه‌مند هستند و همچنین شاعران بزرگ اتحاد جماهیر شوروی سابق از جمله جمهوری قزاقستان مانند آبای، شکریم، تورمگنیت ایزتیلو اف، بایباسین اف متأثر از شاعران ایران هستند و در آثارشان کم و بیش به آنان توجه نشان داده‌اند؛ از این رو، این سؤال پیش می‌آید که چرا با وجود این، آموزش زبان فارسی رشد چندانی نداشته است؟

زبان قزاقی از زبان‌های شاخه شمال غربی زبان‌های ترکی امروزی است که خود شامل شاخه‌های جنوب غربی، جنوب شرقی، شمال غربی و شمال شرقی است. زبان ترکی امروزی خود از جمله زبان‌های ترکی است که شامل ۲۱ زبان است (دانشنامه جهان اسلام، جلد ۷، ۱۳۸۶. ص. ۱۷۷ و ۱۹۲)

زبان قزاقی (Qazaq tili, Қазақ тілі)، یک زبان ترکی است که به خانواده ترکی غربی متعلق است و به ناقای (Nogai)، و کاراکالپاک (Karakalpak)، نزدیک است.

این زبان عضوی است از شاخه‌های ترکی خانواده‌ی زبان‌های آلتایی که حدود ۵،۷ میلیون سخنگو دارد. قزاقی زبان رسمی قزاقستان است. و بنابراین بیشترین سخنگویان آن در این کشور هستند. به علاوه در چین، مغولستان، ایران، ترکیه، افغانستان و آلمان نیز سخنگویانی دارد. قزاقی در گذشته به الفبای عربی نوشته می‌شد اما امروزه در

قزاقستان به خط سیریلیک و در کشورهای دیگر به الفبای رومی نگاشته می‌شود. (David Crystal، کریستال Encyclopedia of Linguistics، ۱۹۹۲: ۲۰۵)

زبان‌های ترکی، گروهی از زبان‌های خانواده آلتایی هستند که در آسیای صغیر و جنوب آسیا حدود ۱۰۰ میلیون سخنگو دارند. (کریستال، ۱۹۹۲: ۳۹۷)

فارسی یکی از زبان‌های هندواروپایی در شاخه زبان‌های ایرانی جنوب غربی است که در کشورهای ایران، افغانستان، تاجیکستان و قسمتی از ازبکستان به آن سخن می‌گویند و به سه دوره تقسیم می‌شوند: زبان فارسی در دوره باستان، زبان فارسی در دوره میانه و زبان فارسی در دوره جدید (محسن ابوالقاسمی، تاریخ مختصر زبان فارسی، ۱۳۷۸) تجربه تدریس به فارسی آموزان قزاق نشان می‌دهد که با وجود تمایل قزاقها به یادگیری زبان فارسی، به دلایل مختلف از جمله نوع متن نامناسب و شیوه‌های قدیمی تدریس، آموزش فارسی رونق زیادی ندارد. با ارائه روش‌های نوین، و پویا کردن روش آموزشی این زبان، می‌توان به هدف مطلوب که گسترش زبان فارسی کمک کرد. به خصوص با استفاده از روش استفاده از مشترکات فرهنگی و زبانی که تا کنون از آن استفاده نشده است، می‌توان روش آموزش زبان فارسی به قزاقها را تقویت کرد.

توسعه روابط فرهنگی قزاقستان و ایران که از سال (سال استقلال قزاقستان) شروع شده، باعث شده است که نیاز به آموزش زبان فارسی بیشتر احساس شود، چون آموزش زبان و فرهنگ علاوه بر آنکه سبب توسعه روابط دوستانه می‌شود، باعث می‌شود برای کسانی که زبان فارسی می‌آموزند، بازار کار علم ایجاد شود و فارسی آموزان بتوانند در توسعه این روابط به خصوص در توسعه روابط تجاری نقش بسیار مهمی را ایفا کنند.

در یک جمع بندی می‌توان گفت با توجه به اشتراکات زیاد دو ملت ایران و قزاقستان در زمینه‌های تاریخی، فرهنگی، دینی و... ظرفیت‌های فراوانی برای بالا بردن سطح روابط دو کشور وجود دارند.

الفبای زبان قزاقی شامل ۴۲ حرف است که ۲۵ تای آن صامت، ۱۵ تای آن مصوت که ۲ تای آن دیفتونگ و ۹ تای آن مونوفتونگ و ۴ حرف مونوفتونگ نیز از زبان روسی به این زبان وارد شده و ۲ حرف نیز در این الفبا خوانده نمی‌شود که مجموعاً ۴۲ حروف زبان قزاقی تشکیل می‌دهند.

زبان فارسی دارای ۲۳ صامت، شش مصوت و یک مصوت مرکب (ow) است، حروف الفبای زبان فارسی با احتساب همزه و حرف «آ» ۳۴ حرف است. در ترتیب الفبا، همزه بعد از الف و قبل از حرف «ب» قرار می‌گیرد. تفاوت الفبای خط فارسی با عربی غیر از اضافه داشتن چهار حرف «پ، چ، ژ، گ»، در ترتیب جای «و» و «ه» است (عربی: ه، و) (ص. ۳۶)^۱

چون تعداد حروف مصوت‌ها و صامت‌های زبان قزاقی نسبت به مصوت‌ها و صامت‌های فارسی بیشتر است و بعضی از حروف مثل هم تلفظ می‌شوند، یادگیری از نظر آواشناسی آسان است. ولی در یادگیری نوشتاری الفبای فارسی با مشکلات مواجه هستیم، لذا قزاقها با سیریلیک می‌نویسند که آموزش خط عربی فقط با تمرین بیشتر به نتیجه می‌رسد.

متفاوت زبان فارسی و قزاقی این است که در قزاقی همه حروف جداگانه تلفظ می‌شود و از نظر املا با همدیگر فرق دارد. در زبان فارسی بعضی از حروف از نظر املا بی‌متفاوت اند ولی در آوایی یکسان تلفظ می‌شود. و این در ذهن زبان آموز سؤال ایجاد می‌کند که مدرسان دشار در توضیح آن‌ها به تاریخ زبان فارسی بر گردد. مثلاً: «س»، «ث»، «ص» یا «ز»، «ذ»، «ض»، «ظ»،

۱- بر گرفته شده از: غلامحسین زاده، غلامحسین؛ نگارش مقدماتی زبان فارسی؛ تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۹. ص. (۳۶)

یکی از مشکلات دیگر در یادگیری زبان فارسی این است که به دلیل مصوت‌های کوتاهی که نوشته نمی‌شود در خوانش کلمات یا جمله‌ها با دشواری رو به رو می‌شود.

از جمله شباهت‌های بین دو زبان فارسی و قزاقی، وجود واژه‌های قرضی روسی و عربی در هر دو زبان است. از سوی دیگر این دو زبان، از نظر علامت مفعولی و جایگاه آن مانند همدیگر هستند، اگرچه علامت مفعولی در فارسی "را" و در قزاقی "ты, ті, ды, ді, ны, ні" است که مثل فارسی به انتهای کلمه می‌چسبد. زبان قزاقی زبان پیوندی و از نظر دستوری دارای ۹ تا بخش گفتار است که در جدول زیر بدان‌ها اشاره می‌شود.^۱

جدول ۲-۳۱ صرف اسم زبان قزاقی در نقش‌های گوناگون

مثال	Пример	معادل فارسی	
صورت، دست	бет, қол	اسم	Зат есім (имя существительное)
سرخ، بلند	қызыл, биік	صفت	Сын есім (имя прилагательное)
یک، صد	бір, жүз	عدد	Сан есім (имя числительное)
من، تو	мен, сен	ضمیر	Есімдік (местоимение)
رفتن، نوشتن	бару, жазу	فعل	Етістік (глагол)
سریع، تمیز	тез, таза	قید	Үстеу (наречие)
برای، راجع به	үшін, туралы	Postpositives	Шылау (послелог)
	күмп, тарс-тұрс, ыржың-ыржың	واژه تقلید	Еліктеу сөз (слова-подражания)
به به،	алақай, тәйт, құрау-құрау	حرف ندا	Одағай (междометие)

زبان فارسی

دکتر وفایی (۱۳۹۱) درباره اسم می‌نویسد: اسم کلمه‌ای است که برای نامیدن اشخاص، حیوانات، اشیاء و دیگر مفاهیم به کار می‌رود؛ مانند: حسن، سنگ، اسب، چوب، روباه، تیشه.^۲ اسم در برخی زبانها نشانه‌ی ویژه‌ای همراه دارد که بدان شناخته می‌شود مثلاً نشانه‌های «the» و «ال» در زبانهای انگلیسی و عربی با اسم همراهند.

اسم در فارسی نشانه‌ی ویژه‌ی ظاهری ندارد اما اگر بتوان آن را در نقش‌های نهاد، مفعول، متمم، مسند، منادا، مضاف الیه، (□ نقش‌های گروه اسمی) در جمله به کار برد، اسم است. راه‌های دیگری نیز برای شناختن اسم وجود دارد، از جمله:

- می‌توان آن را با وابسته‌های پیشین «این»، «آن»، «چند» ... به کار برد: این کتاب، آن زنبور، چند ترازو
- می‌توان به دنبال آن «ی» نکره آورد: کتابی، چمدانی
- می‌توان آن را جمع بست: کتابها، چمدانها، تخت خوابها^۳

۱- <http://kaz-tili.kz/> ۲۰۰۷-۲۰۱۳ Татьяна Валяева

۲- وفایی، عباسعلی؛ دستور زبان فارسی (با اصطلاحات)؛ تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت) مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۱. ص. (۵۳).

۳- کامیار، تقی وحیدیان؛ با همکاری عمرانی، غلامرضا؛ دستور زبان فارسی؛ تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت) مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۶. ص. (۶۷).

کتاب روی میز است. کتاب: نهاد
 جلد کتاب قهوه ای است. قهوه‌های: مسند
 قهوه ای را به من بده. قهوه‌های: مفعول (منظور از قهوه ای در این مثال، کتاب قهوه‌های است).^۱

انواع اسم زبان فارسی:

در زبان فارسی اسم از این جهات، بررسی می‌شود: وابسته پذیری؛ شمار؛ معرفه، نکره (شناس، ناشناس)، اسم جنس؛ عام و خاص؛ ساخت.^۲
 در مورد انواع مشتقاتی جهت مطالعه بیشتر می‌توان به کتاب نگارش مقدماتی زبان فارسی؛ نوشته دکتر غلامحسین زاده، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۹. مراجعه کرد.

اسم زبان قزاقی

اسم دارای دو بخش - مفرد و جمع. به جای حروف اضافه و نقش نمای "را" بهانه وندها استفاده می‌شود.
 جدول ۲-۳۲ صرف اسم زبان قزاقی در نقشهای گوناگون

Падеж	معادل فارسی	Характеризующие вопросы	معادل فارسی (سوال ها)	Окончания
<u>Именительный падеж</u> (Атау септік)	فاعلی	кто? (кім?) что? (не?)	کە؟ چه؟	—
<u>Родительный падеж</u> (Ілік септік)	حالت مضاف الیه	кого? (кімнің?) чего? (ненің?)	مال چه کسی است؟ مال کیه، چیه؟	-ның, -нің, -дың, -дің, -тың, -тің
<u>Дательный падеж</u> (Барыс септік)	حالت مفعولی	кому? (кімге?) чему? (неге?) куда? (қайда?)	پیش چه کسی؟ برای چه کسی؟ برای چیست؟ کجا؟	-ға, -ге, -қа, -ке, -на, -не, -а, -е
<u>Винительный падеж</u> (Табыс септік)	حالت مفعولی	кого? (кімді?) что? (нені?)	چه کسی را؟ چه چیزی را؟	-ны, -ні, -ды, -ді, -ты, -ті, -н
<u>Местный падеж</u> (Жатыс септік)	اندری	у кого? (кімде?) у чего? (неде?) где? (қайда?)	دست چه کسی است؟ کناره چه چیزی است؟ کجاست؟	-да, -де, -та, -те, -нда, -нде
<u>Исходный падеж</u> (Шығыс септік)	ناشی از منبع	от кого? (кімнен?) от чего? (неден?) откуда? (қайдан?)	از طرف چه کسی است؟ از چه چیزی؟	-дан, -ден, -тан, -тен, -нан, -нен
<u>Творительный падеж</u> (Көмектес септік)	مربوط به مفعول به یا مفعول عنه	с кем? (кіммен?) с чем? (немен?)	با کی؟ با چی؟	-мен, -бен, -пен,

صرف و نحو زبان قزاقی در زبان قزاقی به طور کلی در ساخت جمله فعل در آخر جمله قرار می‌گیرد. هر چند جایگشت‌های مختلف در (فاعل، مفعول، فعل) ترتیب و قوع کلمه در عبارت یا جمله را می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. مورفولوژی کلامی و اسمی در زبان قزاقی به طور انحصاری، یعنی به صورت پسوند وجود دارد.

۱- کهمان کتاب. ص. (۶۸)

۲- همان جا ص. (۶۸)

ضمایر زبان فارسی:

ضمایر منفصل شخصی در زبان فارسی عبارتند از «من/ بنده / اینجانب»، «تو/ جنابعالی / حضرت عالی»، «او/ وی/ ایشان»، «ما/ اینجانبان/ بندگان/ ماها»، «شما/ حضرات عالی/ شماها/ شمایان»، «آنها/ آنان/ ایشان»^۱

مفرد		جمع	
	برای رعایت احترام		برای رعایت احترام
۱	من / بنده / اینجانب	ما	اینجانبان / بندگان / ماها
۲	تو / جنابعالی / حضرت عالی	شما	حضرات عالی / شماها / شمایان
۳	او / وی / ایشان	آنها	آنان / ایشان

۲-۲۲ ضمایر زبان قزاقی:

ضمایر شخصی			
مفرد		جمع	
فارسی	Kazakh (transliteration)	فارسی	Kazakh (transliteration)
ما	Біз (Biz)	من	Мен (Men)
تو (جمع)	Сендер (Sender)	تو	Сен (Sen)
شما (جمع)	Сіздер (Sizder)	شما	Сіз (Siz)
آنها	Олар (Olar)	او	Ол (Ol)

به ضمایر زبان قزاقی هم پسوندهایی اضافه می‌شود تا نقش آن‌ها معین شود. ناتل خانلری (۱۳۸۰) فعل را تعریف می‌کند و در مورد صیغه‌ها، وجوه و زمانهای مختلف آن نیز تقسیم‌بندی‌هایی ارائه می‌کند. ناتل خانلری می‌نویسد: فعل آن کلمه‌ای است که دلالت می‌کند در کاری یا روی دادن امری یا داشتن حالتی در زمان گذشته یا اکنون یا آینده. هر فعل سه مفهوم کار یا حالت و زمان و فعل: شخص (مفرد - جمع)

فعلی که به یک تن نسبت داده می‌شود، مفرد خوانده می‌شود. فعلی را که به بیش از یک تن نسبت بدهیم، جمع می‌خوانیم.^۲

فعل: صیغه یا ساخت

صیغه یا ساخت فعل صورتی از کلمه است که از روی آن شخص و زمان فعل را می‌توان دریافت.^۳

فعل: ماده - شناسه

ماده‌ی فعل جزئی از کلمه است که معنی اصلی را در بر دارد و در همه‌ی صیغه‌ها ثابت است یعنی تغییر نمی‌کند. شناسه جزئی از فعل است که در هر صیغه تغییر می‌کند و مفهوم شخص و عدد را به فعل می‌افزاید.^۴

۱- غلامحسین زاده، غلامحسین؛ نگارش مقدماتی زبان فارسی؛ تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت) مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۹. ص. (۵۹).

۲- خانلری، پرویز ناتل؛ دستور زبان فارسی. انتشارات توس، تهران، ۱۳۸۰. (ص. ۲۱)

۳- خانلری، پرویز ناتل؛ دستور زبان فارسی. انتشارات توس، تهران، ۱۳۸۰. (ص. ۲۲)

۴- خانلری، پرویز ناتل؛ دستور زبان فارسی. انتشارات توس، تهران، ۱۳۸۰. (ص. ۲۵)

شخص را در بر دارد.^۱

فعل زبان قزاقی در شکل مفرد و جمع توسط پسوند مشخص شده، دارای چهار چهره می‌باشد، زمان افعال به مصنوعی و تحلیلی شکل گرفته است. تولید شکل مصنوعی از زمان گذشته و "حال و آینده" عمل در عمل آینده یا همیشگی در حال حاضر را نشان می‌دهد.

از دیگر شباهت‌های این دو زبان می‌توان به ترتیب قرار گرفتن اجزای اصلی جمله یعنی «فاعل - مفعول - فعل» اشاره کرد که در هر دو زبان، در حالت بی نشان همین ترتیب به چشم می‌خورد.

اما تفاوت‌های بسیاری بین این دو زبان وجود دارد که برای نمونه می‌توان به ساخت تصریفی دو زبان اشاره کرد. زبان قزاقی مانند دیگر خانواده‌های زبان‌های ترکی دارای نظام التصاقی^۲ (۱) است، یعنی برای نمایش نقش کلمه ساختمان کلمه تغییر نمی‌کند، با اضافه پسوندی آنکه در زبان فارسی معمولاً از حروف نقش نما استفاده می‌شود.

در قالب درسی هدف مدرسان زبان خارجی نه فقط آشنایی با شباهت‌ها و متفاوت‌های دستوری دو زبان، بلکه آشنایی با تاریخ و فرهنگ آن ملت است. در نتیجه همان همکاری مدرسان و زبان آموزان خارجی باعث ایجاد یک هویت جدیدی در احلاق زبان آموزان می‌باشد.

انتخاب و استفاده از کتابهای تدوین شده سابقه، شیده تدریس، شناخت هویت زبان آموزان برای بهبود سطح آموزش کمک می‌کند. البته، به سلیقه و شیوه تدریس مدرسان هم بستگی دارد. بخش مهمی از تفاوت‌های میان دو زبان فارسی و قزاقی نیز به نظام نوشتاری دو زبان و تاریخچه آن مربوط است. زبان فارسی با الفبای عربی نگاشته می‌شود اما زبان قزاقی امروزه با الفبای سیریلیک و در گذشته با همان الفبای عربی نگاشته می‌شد.

در مورد وجود کلمات فارسی در زبان قزاقی کتابی توسط دکتر روستم اف با عنوان «کلمه در باره کلمه» نوشته شده که در سال ۱۹۸۸ میلادی منتشر شده است. هم چنین چند کتاب آموزشی زبان فارسی از جمله «آموزش مقدماتی زبان فارسی» و «ادامه آموزش زبان فارسی» نوشته ی دکتر روستم اف در سال ۱۹۹۵ میلادی و کتاب «کار آموزی زبان فارسی» توسط خانم گل‌بخت خدای برگنوا و خانم غایینی ژومادیلوا از استادان دانشگاه فارابی در سال ۲۰۰۴ میلادی به زبان قزاقی منتشر شده است:

«Сөз туралы сөз», Алматы: ۱۹۸۸ ж.

«Парсы тілінің ізашары», Тегеран: ۱۹۹۵ ж.

«Парсы тілінің жолашары», Тегеран: ۱۹۹۵ ж.

«Парсы тілінің практикалық курсы», Алматы: «Қазақ университеті», ۲۰۰۴ ж.

در کتاب‌های مذکور دستور زبان فارسی بطور کلی بررسی شده است. در بخش کلمات دخیل فارسی در زبان قزاقی از نظر تطبیقی تلفظ بعضی از کلمات زبان فارسی و قزاقی مقایسه‌ها ناقص و بعضاً نامناسب است.

فهرست منابع:

۱- باطنی، محمد رضا؛ *توصیف ساختار دستوری زبان فارسی*. بر بنیاد یک نظریه عمومی زبان؛ تهران: موسسه انتشارات امیر کبیر، ۱۳۸۹.

۲- حسینی، سید محمد ضیاء؛ *اصول و نظریه‌های زبان فارسی به غیر فارسی زبانان با مجموعه‌ای از فعالیت‌های کلاسی برای برای آموزش مهارت‌ها، ساختارهای دستوری و واژگان*؛ تهران: سخن، ۱۳۸۵.

۱- خانلری، پرویز ناتل؛ دستور زبان فارسی. انتشارات توس، تهران، ۱۳۸۰. (ص. ۱۹)

- ۳- حسینی، سید محمد ضیاء؛ روش تدریس زبان فارسی به فارسی آموزان خارجی؛ تهران: سخن، ۱۳۸۵.
- ۴- ذوالفقاری، حسن؛ فارسی پیام‌وزیم؛ تهران: مدرسه، ۱۳۸۳.
- ۵- غلامحسین زاده، غلامحسین؛ نگارش مقدماتی زبان فارسی؛ تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۹.
- ۶- کامیار، تقی و حیدیان؛ با همکاری عمرانی، غلامرضا؛ دستور زبان فارسی؛ تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۶.
- ۷- خانلری، پرویز ناتل؛ دستور زبان فارسی. انتشارات توس، تهران، ۱۳۸۰.
- ۸- وفایی، عباسعلی؛ دستور زبان فارسی (با اصطلاحات)؛ تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۱. ص. (۱۱۷).

منابع قزاقی:

- ۱- «Қазақ тілі оқулығы», Алматы, «Мектеп» баспасы ۱۹۹۴ ж.
- ۲- «Қазақ тілінің грамматикасы», Алматы, «Атамұра» баспасы ۱۹۹۴ ж.
- ۳- «Қазақ тілінің грамматикасы», Алматы, «Өнер» баспасы ۱۹۹۳ ж.
- ۴- «Қазақ тілінің шешендік сөздері», Алматы, «Өнер» баспасы ۱۹۹۴ ж.
- ۵- Бектұров «Қазақ тілі» Алматы, «Атамұра» баспасы ۲۰۰۴ ж.
- ۶- Г. Құдайбергенова, Г. Жумадилова «Парсы тілінің практикалық курсы», Алматы: «Қазақ университеті», ۲۰۰۴ ж.
- ۷- Л. Рустемов «Парсы тілі оқулығының жолашары», Тегеран: ۱۹۹۵ ж.
- ۸- Л. Рустемов «Парсы тілі оқулығының ізашары», Тегеран: ۱۹۹۵ ж.
- ۹- Л. Рустемов «Сөз жайында сөз», Алматы: ۱۹۸۸ ж.

منابع روسی:

- ۱- Бертельс Е.Э. «Учебник персидского языка» Ленинград: Институт живых восточных языков им. А. С. Енукидзе, ۱۹۳۲. - ۴۱۲ с.
- ۲- И.К. Овчиникова. А.К. Мамед-Заде. Учебник персидского языка. М., ۱۹۸۳ г.
- ۳- Татьяна Валяева ۲۰۰۷-۲۰۱۳ <http://kaz-tili.kz/>

هفتمین همایش پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی

www.anjomanfarsi.ir